

สารสนเทศท้องถิ่นกับการศึกษา

The Role of Local Information in Education

จวีลักษณ์ บุญยะกาญจน์¹

Chaveelak Boonyakanchana¹

สาระสังเขป

สารสนเทศท้องถิ่นเพื่อการศึกษาควรยึดหลักปรัชญาการศึกษา 3 ด้าน คือ 1) การเรียนรู้สิ่งใหม่เป็นกระบวนการ เรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้รายบุคคลจากสังคมในท้องถิ่น 2) เนื้อหาวิชามีลักษณะผสมผสานของหลาย ๆ วิชาที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน และ 3) วิธีการเรียนรู้โดยการศึกษาค้นคว้าความรู้เปรียบเทียบจากฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศท้องถิ่น ผลการศึกษา ที่เรียนรู้จากสารสนเทศท้องถิ่นจะทำให้เกิดความสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเองอันเกิดมาจาก ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ไม่จำเป็นต้องเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ฯลฯ ช่วยสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และกับสิ่งแวดล้อม ช่วยปรับชีวิตคนในท้องถิ่นให้เหมาะสม ช่วยให้รัฐทำงานในหน้าที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านและคนในท้องถิ่น ทำให้ผู้ศึกษารู้จักรักและภูมิใจในท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ของท้องถิ่น และรัฐต้องจัดทำหลักสูตร เน้นให้รู้จักคุณค่าสารสนเทศท้องถิ่น

สาระสำคัญ : สารสนเทศท้องถิ่น ; การศึกษา

SUMMARY

The role of local information in education should be based on 3 aspects of educational philosophy: 1) learning new things is the process of individual self-directed learning from the local society, 2) the subject contents of local information are combination and accumulation of information and knowledge from various related fields, and 3) learning methods can be done by studying and comparing knowledge from different databases related to local information. The results of studying and learning from local information will bring about the following benefits: peacefulness in the communities and villages, or among the villagers themselves because of their mutual understanding; self-sufficiency of the people in the community in terms of economy and other aspects; a balance between man and society, and the environment; adaptation in local people's proper living; relevancy of the state's duty and local people's ways of life; and researcher's love and pride of the locality, linking old local knowledge to new information. Thus, it is concluded that the state has to develop a curriculum focusing on raising awareness of local information values.

Keywords : Local Information ; Education

¹ Ed.D. (Curriculum and Instruction, Library Science) University of Southern California

ศาสตราจารย์ ระดับ 11 ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ศาสตราจารย์กิตติเมธี

รับต้นฉบับ 2 มิถุนายน 2557 รับตีพิมพ์ 30 กรกฎาคม 2557

บทนำ

สารสนเทศท้องถิ่นมีความสำคัญและได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษา เพราะสารสนเทศท้องถิ่นมีส่วนกำหนดทิศทางเพื่อการพัฒนาประเทศ อาจารย์และนักวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันอุดมศึกษา มีความสนใจอย่างจริงจัง จึงได้นำความรู้ดั้งเดิม (Traditional knowledge) มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนรวบรวมและบันทึกไว้เป็นสารสนเทศท้องถิ่นเพื่อการเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นนำหลักภูมิสังคม สร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย (ที่มีสารสนเทศท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่ง) สู่ความเป็นไทยเพื่อพัฒนาคนให้มีความสามารถ มีความคิด วิจรรณญาณอย่างเหมาะสมกับเอกภาพ (นันทา วิฑูรย์ศักดิ์ 2546) ซึ่งเรียกว่า นวัตกรรมของทฤษฎีใหม่ สามารถอธิบายขยายความได้ดังนี้

1. นำวรรณกรรมอันดีงามของชาติและความหลากหลายวัฒนธรรมพหุสังคมที่แตกต่างจากชาติอื่น ๆ นำทางสู่การสร้างสรรค์ปัญญา สร้างนวัตกรรมที่สามารถแก้ปัญหาท้องถิ่น สังคมมาบริการสารสนเทศท้องถิ่นได้อย่างหลากหลายเหมาะสมกับบริบท

2. เพิ่มพูนคุณค่าบทเรียนอันล้ำค่าของไทยด้านภูมิปัญญาสารสนเทศท้องถิ่นที่ควรเรียนรู้เพื่อให้มีคุณค่าต่อการบริการการศึกษา

3. สังสมความมีอารยธรรม ความเชื่อ/ศรัทธาที่ดีงามให้อยู่รอดอย่างสมดุลระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เป็นหลักการในการอนุรักษ์ รวบรวม พัฒนา และแพร่กระจายสารสนเทศท้องถิ่น

4. สร้างความหลากหลายทางชีวภาพของไทยเป็นคุณลักษณะที่สร้างความเข้มแข็งที่ควรยอมรับและประยุกต์ใช้

5. นำท้องถิ่นอภิวัดนหลุดพ้นจากทาสและอาณานิคมทางปัญญา และเชื่อมโยงกับโลกาภิวัตน์ ที่ก่อให้เกิดทางเลือกหลายทางและก่อให้เกิดสารสนเทศท้องถิ่นพลวัต

6. พัฒนาและบูรณาการศักยภาพทางภูมิปัญญาภavnนำเทคโนโลยีมาจัดการกับธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สมดุลกลมกลืนทั้งสองฝ่าย สู่ความเป็นไทเพื่อพัฒนาคนให้มีความสามารถ มีความคิดวิจรรณญาณ

7. ทำงานเป็นทีมและแบ่งปันทรัพยากร โดยแบ่งงานตาม ที่ทุกคนถนัด ลดความซ้ำซ้อน รวมทั้งแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน

8. ส่งสารสนเทศท้องถิ่นกลับโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ เพื่อให้คนในท้องถิ่นวิพากษ์คัดสรร ประยุกต์สิ่งที่ตรงกับความต้องการของคนในท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้พัฒนาท้องถิ่นของตนอง

9. นำสารสนเทศท้องถิ่นมาเป็นเทคนิคเข้าถึงประชาชน ด้วยการใช้นุชนสัมพันธ์ที่ดี สร้างความพอใจ ตลอดจนสร้างศรัทธาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมชนบธรรมเนียมประเพณีที่ถูกต้อง การเข้าถึงประชาชนด้วยการอาศัยผู้นำท้องถิ่นเป็นหลัก

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ “นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่” ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541) กล่าวถึงนพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศท้องถิ่นได้ดังนี้ 1) ความหลากหลาย 2) การร่วมทำ 3) การศึกษา 4) การเรียนรู้ 5) การผสานทุกส่วน 6) การควรแก่สถานการณ์ 7) การรวบรวมองค์รวมรอบด้าน 8) การมีแรงบันดาลใจ และ 9) ความเป็นสากล สามารถอธิบายได้ว่าสารสนเทศท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องมีความหลากหลาย ให้ชุมชนมีส่วนร่วม และมีความคิดที่จะลงมือปฏิบัติ บันทึกหรือจารึกไว้เพื่อการศึกษาอย่างมีระบบถูกต้อง ผลกลมกลืนในทุกส่วน ทุกสภาพ ทุกสถานการณ์ มุ่งองค์ความรู้รอบด้าน ทำให้ผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้ามีแรงบันดาลใจและเป็นสากลที่ศึกษาของคนทั่วไป เพื่อเป็นการแพร่กระจายความรู้สารสนเทศท้องถิ่นโดยยึดตามหลักปรัชญาการศึกษา 3 ด้าน สารสนเทศท้องถิ่นจึงเกี่ยวพันกับการศึกษา ดังนี้

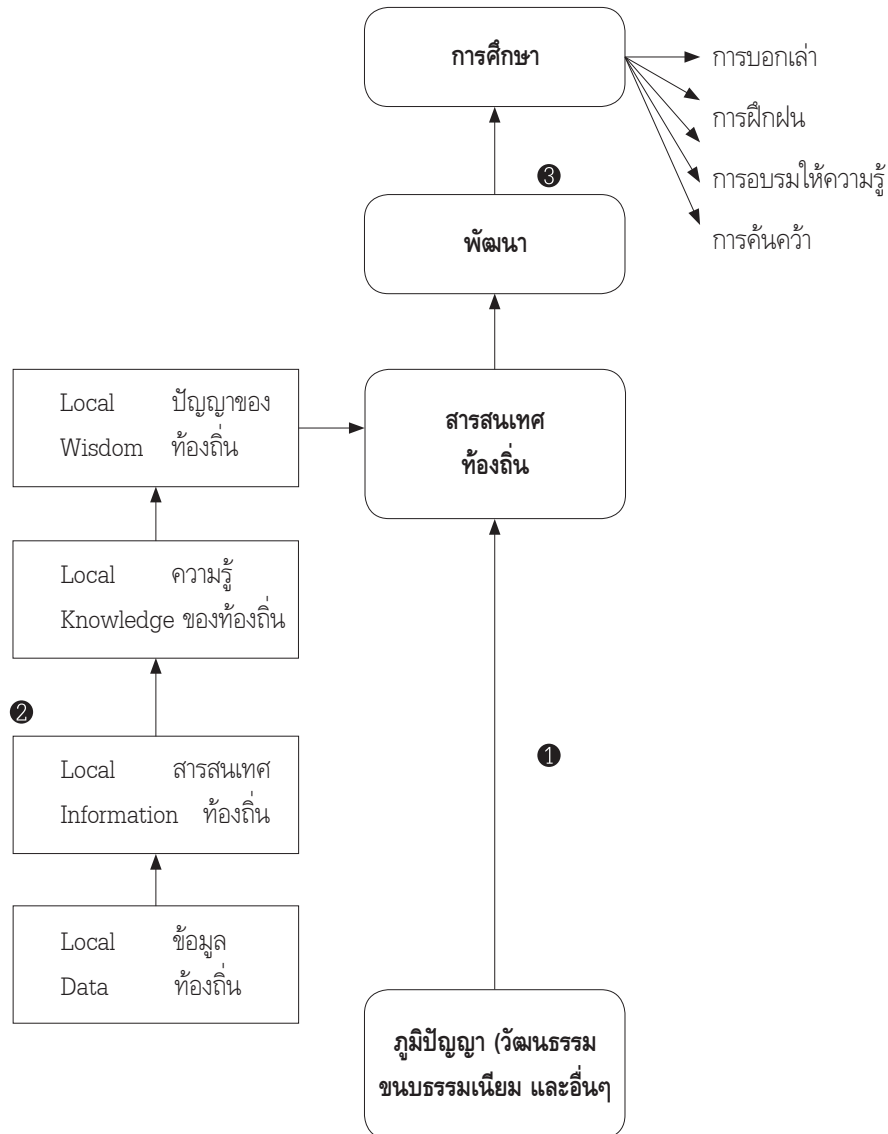
1. เกิดกระบวนการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเองเป็นรายบุคคล หมายถึง สารสนเทศท้องถิ่นที่เกิดขึ้นนั้น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ร่วมกัน และสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้

2. ทำให้เนื้อหาสารสนเทศท้องถิ่นเป็นเนื้อหาวิชาที่มีลักษณะผสมผสานความรู้หลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกัน เพื่อการศึกษาค้นคว้า เช่น เรื่องการย้อมสีผ้าด้วยเปลือกถั่ว ผู้ศึกษาค้นคว้าจะได้ทราบถึงสภาพสังคมการประกอบอาชีพ รวมถึงหลักการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

3. เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ศึกษาค้นคว้าความรู้เปรียบเทียบ
จากฐานข้อมูลสารสนเทศท้องถิ่นในหลาย ๆ แห่ง ทั้งจากแหล่ง

ที่มีเนื้อหาความเหมือนและความต่างกันจะเป็นพื้นฐานในการ
ศึกษาค้นคว้าต่อไป

ความเกี่ยวพันระหว่างสารสนเทศต้องขึ้นกับการศึกษา

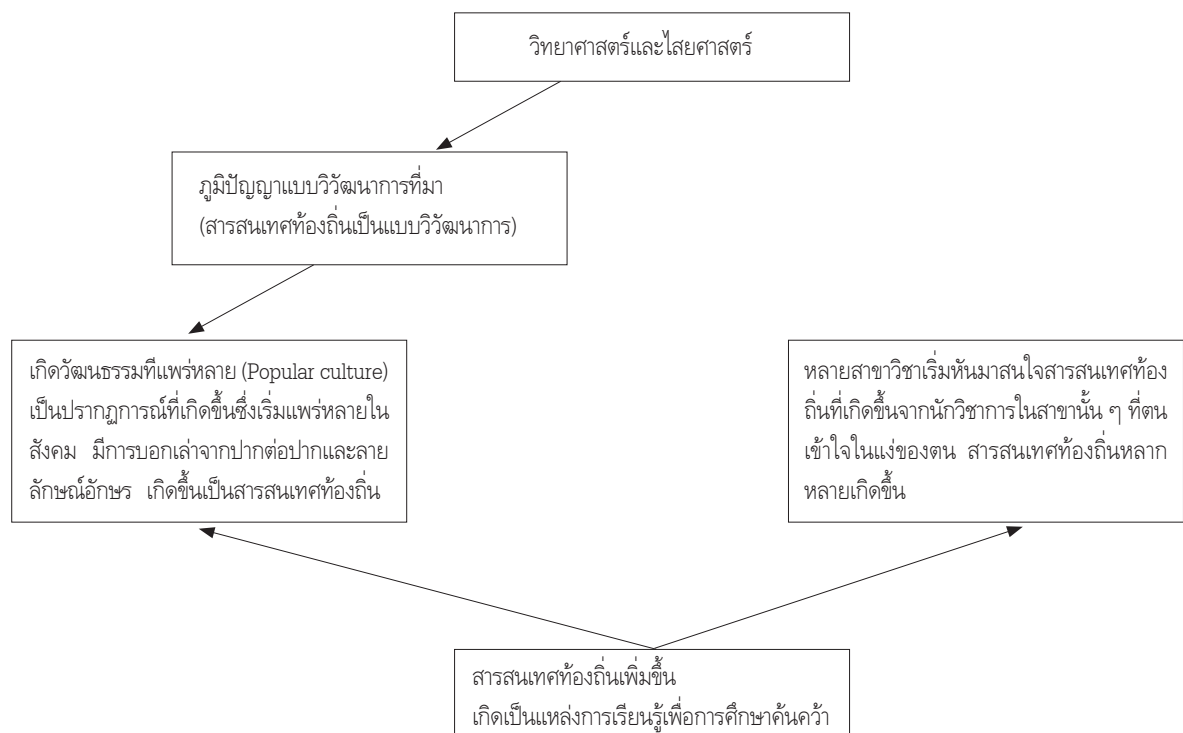
แผนภาพที่ 1 การเกิดและความเกี่ยวพันของสารสนเทศท้องถิ่นกับการศึกษา

จากแผนภาพที่ 1 และ 2 แสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาที่ส่วนหนึ่งเป็นสารสนเทศท้องถิ่น ทำให้เกิดสารสนเทศท้องถิ่นโดยตรง และข้อมูลท้องถิ่นที่เกิดจากการบอกเล่าหรือการค้นพบต่าง ๆ ก็ถือเป็นสารสนเทศท้องถิ่น ความรู้ของคนในท้องถิ่นก็ถือเป็นสารสนเทศท้องถิ่น และในขณะเดียวกันความรู้ของคนในท้องถิ่นก็จะเกิดเป็นปัญญาของท้องถิ่น ถ้าบันทึกและจารึกไว้ก็จะกลายเป็นสารสนเทศท้องถิ่น ถ้านำสารสนเทศท้องถิ่นมาพัฒนา เช่น นำมาสร้างหลักสูตรให้คนเรียนรู้ก็จะเกิดเป็นการศึกษา การศึกษานี้เองทำให้เกิดการบอกเล่าสืบต่อกันและเกิดการฝึกฝนเพิ่มเติมให้ดีขึ้น รวมถึงการอบรมให้ความรู้ การค้นคว้าเพิ่มเติม และทำให้เกิดการพัฒนา ตัวอย่างเช่น ประเพณีการทำบั้งไฟ เมื่อมีการจัดบันทึกไว้เป็นสารสนเทศของท้องถิ่น และนำไปทำเป็นหลักฐานในการเรียนการสอน ทำให้เกิดการบอกเล่าแก่คนรุ่นหลัง มีการทดลองปฏิบัติฝึกฝนด้วยตนเอง ทั้งยังมีการอบรมให้ความรู้ นำไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ทำให้เกิดการพัฒนาในการประดิษฐ์บั้งไฟที่มีความสวยงาม รวมถึงค้นพบวิธีการป้องกันอันตราย ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวนี้ช่วยให้คนรักท้องถิ่น เกิดการคิดวิเคราะห์ และถือเป็นการศึกษาอีกก้าวหนึ่ง

ดังกล่าวแล้วว่า ภูมิปัญญาเป็นส่วนหนึ่งอันเป็นที่ยอมรับของสารสนเทศท้องถิ่น นักวิชาการไทยจึงมองว่าการแปลงภูมิปัญญามาสู่อรรถความรู้ที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรอง แล้วจัดเป็นระบบเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้า และเป็นการเรียนรู้จากข้อเท็จจริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน นับเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าอย่าง (เอกวิทย์ ณ ถลาง 2539)

ในมุมมองของนักวิทยาศาสตร์ ความรู้ของสารสนเทศท้องถิ่นเป็นวิทยาศาสตร์ โดยต้องมาจากการพิสูจน์ทดลอง และมีทั้งคุณและโทษ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ บางกลุ่มมองความรู้ของสารสนเทศท้องถิ่นในเชิงไสยศาสตร์ ความเชื่อความศรัทธา ทำให้มนุษย์เคารพ บูชา กราบไหว้ เช่น ก้อนหิน หรือลักษณะของจอมปลวกที่มีลักษณะผิดปกติไปจากธรรมชาติ ก็จะก่อให้เกิดความเชื่อและให้ความเคารพบูชากราบไหว้ บางแห่งถึงกับบันทึกเรื่องราวไว้เป็นสารสนเทศของท้องถิ่น หากมองในแง่คุณประโยชน์สิ่งนี้เป็นศูนย์รวมของจิตใจของคนในชุมชนท้องถิ่น หากมองในแง่โทษ คือความหลงมงายของคนในชุมชน เชื่อโดยไม่มีเหตุผล (อุษา กลิ่นหอม, 2550)

แผนภาพที่ 2 สารสนเทศท้องถิ่นในมุมมองเชิงวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์

ความเกี่ยวข้องระหว่างสารสนเทศท้องถิ่นกับรัฐ

รัฐกับสารสนเทศท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน รัฐได้สนับสนุนและให้ความสำคัญกับสารสนเทศท้องถิ่น โดยเห็นได้จากประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่เนื้อหากำหนดไว้ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ข้อความในรัฐธรรมนูญที่แสดงถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ปรากฏไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา 46 ระบุว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ

มาตรา 69 ระบุว่า บุคคลมีหน้าที่ พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาตรา 81 ระบุว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 289 ระบุว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังระบุข้อความไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ให้มีแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ในส่วนการพัฒนาหลักสูตรเพื่อมุ่งเน้นให้มีหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอนในเรื่องภูมิปัญญาอย่างแท้จริง โดยเน้นสนับสนุนการกระจายอำนาจการจัดทำหลักสูตรไปสู่ท้องถิ่นอย่างจริงจัง ครูและชุมชนมีบทบาทในการปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่น และส่งเสริมการวิจัยพัฒนาเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม

ดังนั้น ภูมิปัญญาที่มีความเกี่ยวข้องและเป็นพื้นฐานที่มาของสารสนเทศท้องถิ่นหากจะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต้องใช้สารสนเทศเป็นตัวเชื่อมและเป็นแนวทางในการศึกษาทั้งสิ้นจึงจะดำเนินการตามวัตถุประสงค์นั้น

ความสำคัญของสารสนเทศท้องถิ่นต่อการศึกษาของสังคม

สารสนเทศท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการศึกษาของสังคมสรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้จากสารสนเทศท้องถิ่นทำให้เกิดความ

สงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้านหรือส่วนตัวของชาวบ้านเอง อันเกิดมาจากความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2. การเรียนรู้จากสารสนเทศท้องถิ่นทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ในขณะเดียวกันจะลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอก

3. การเรียนรู้จากสารสนเทศท้องถิ่นช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และยังช่วยปรับวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย

4. การเรียนรู้จากสารสนเทศท้องถิ่นสามารถใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน

5. การเรียนรู้จากสารสนเทศท้องถิ่นทำให้ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นเป็นการเชื่อมโยงความรู้สึกระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ของท้องถิ่น

ปัญหาการนำสารสนเทศท้องถิ่นมาจัดการศึกษา

การนำสารสนเทศท้องถิ่นมาจัดการศึกษายังมีปัญหามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำหลักสูตรอันเป็นพื้นฐานแก่เยาวชนคนรุ่นหลัง เพื่อให้ได้สารสนเทศท้องถิ่นที่ถูกต้องแต่ไม่สามารถทำได้เต็มที่ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1. ขาดการจัดบันทึกและการบอกเล่าให้เป็นสารสนเทศท้องถิ่นเพื่อชนรุ่นหลังได้รับรู้ ทำให้สูญเสียชีวิตภูมิปัญญาบนพื้นฐานที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้เป็นมรดกตกทอดแต่หลงเหลือไว้เพียงบางส่วนเท่านั้น

2. สารสนเทศท้องถิ่นที่ถูกดัดแปลงจากสารสนเทศและวิถีชีวิตของสังคมสมัยใหม่ และนำมาจัดการศึกษาเป็นสารสนเทศท้องถิ่นที่ผิดเพี้ยน และสารสนเทศท้องถิ่นที่เคยใช้เป็นแกนนำในการดำเนินชีวิตถูกละเลยนำมาศึกษาถ่ายทอดอย่างเป็นระบบบ้างไม่เป็นระบบบ้าง ในขณะเดียวกันก็ละทิ้งความจริงและความสำคัญที่ละเล็กละน้อยจนผิดเพี้ยนไปจากความจริง

3. สังคมขาดความเชื่อมั่นในสารสนเทศท้องถิ่นของตน จึงเกิดความชะงักงันหยุดสร้างสรรค์และบันทึกสารสนเทศท้องถิ่นของชุมชน แต่กลับให้ความสนใจสารสนเทศท้องถิ่นและเรื่องราวใหม่จนกลายเป็นสารสนเทศท้องถิ่นของชุมชน ทำให้

สารสนเทศท้องถิ่นไม่ได้รับการยอมรับในสังคมชุมชนนั้น ในที่สุดค่อย ๆ เลือนหายไปทีละเล็กละน้อย

4. ระบบการศึกษาแผนใหม่ละเลยการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาไทย การเปลี่ยนเป็นระบบโรงเรียนสมัยใหม่ทำให้ระบบการศึกษาไทยละเลยกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาของชุมชนภายนอกโรงเรียนอันเป็นมาของสารสนเทศท้องถิ่น เพราะมุ่งแต่เนื้อหาวิชาที่สอนในหลักสูตรและเพ่งจะสนใจภูมิปัญญาเมื่อไม่นานนี้ ทำให้สารสนเทศท้องถิ่นขาดหายไปมิใช่น้อย

5. ภูมิปัญญาไทยไม่ได้รับการส่งเสริมจากนโยบายของชาติหรือนโยบายส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพและภูมิปัญญาของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ขาดความสัมพันธ์กับสถานการณ์โดยรวมของสังคม ขาดการเชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวมกับปัญหาของประชาชน ตลอดจนหน่วยงานของราชการ ขาดการประสานงานในการจัดการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น โดยใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน

6. การจัดการศึกษาไม่สามารถขยายโอกาสการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาไว้ได้ โดยอาศัยสารสนเทศท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อมเยาวชนไทยส่วนใหญ่ได้รับรู้ภูมิปัญญาหรือสารสนเทศท้องถิ่นในช่วงประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา หรือในระดับอุดมศึกษา เพียงบางชั้นบางตอนหรือบางช่วง จึงทำให้ได้รับสารสนเทศที่ไม่ต่อเนื่องและทำให้ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ สารสนเทศท้องถิ่นที่จัดการศึกษาก็ขาดช่วงและเป็นตอนๆ ไปด้วย

7. การบริหารการศึกษาและการจัดการศึกษาเรียน

รู้ในปัจจุบันไม่เอื้อต่อการสืบทอดภูมิปัญญา เพราะผู้บริหารสถานศึกษา ครู และชุมชนบางส่วนขาดความเข้าใจประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสารสนเทศท้องถิ่น ดังนี้

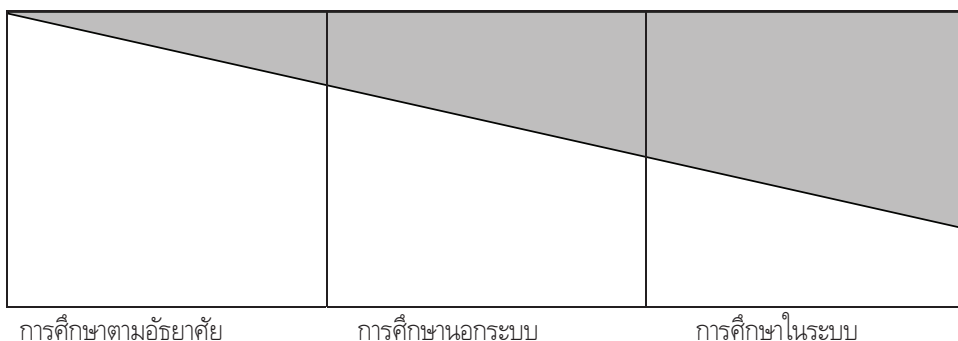
7.1 ไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่นและแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับผลทางปฏิบัติ

7.2 ไม่เข้าใจภูมิปัญญาอันเป็นพื้นฐานของสารสนเทศท้องถิ่น และต้องสืบทอดด้วยสารสนเทศท้องถิ่น

7.3 ไม่เข้าใจเนื้อหาความรู้ในการนำสารสนเทศท้องถิ่นไปใช้สอนและสอดแทรกในบทเรียน ในตัวชุมชน เข้ามาบอกเล่าหรือสั่งสอนในโรงเรียนเพื่อการสืบทอดได้ทำให้โรงเรียนและชุมชนไม่ประสานกัน และชุมชนไม่ภูมิใจในมรดกของตนเท่าที่ควร ซึ่งแท้จริงแล้วการบอกเล่าของชุมชนในโรงเรียนเป็นสารสนเทศท้องถิ่นชั้นปฐมภูมิที่ดีดั้งเดิม และสืบทอดอย่างถูกต้อง

พ.ศ. 2545 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้วิเคราะห์การศึกษาเรื่องภูมิปัญญาไทย ในด้านหลักสูตรที่สอนในโรงเรียนในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ปรากฏว่าหลักสูตรร้อยละ 95 บนพื้นฐานความรู้สากล อีกร้อยละ 5 เป็นความรู้ภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นสัดส่วนที่แตกต่างกันมาก แม้กรมวิชาการได้พยายามพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2524 แต่ก็ยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร นอกจากนี้ภูมิปัญญาสากลอันเป็นที่มาของสารสนเทศท้องถิ่นสากลยังได้รับการส่งเสริมและเข้าสู่การศึกษาในระบบมากที่สุด รองลงมาเป็นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังแผนภาพที่ 3

ภูมิปัญญาสากลที่มาของสารสนเทศสากล

แผนภาพที่ 3 ภูมิปัญญาสากล ที่มาของสารสนเทศสากล

ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล

ภูมิปัญญาไทยที่มาจากสารสนเทศไทยอันมาจากความหลากหลายของสารสนเทศท้องถิ่น การเรียนสำหรับชุมชนแตกต่างจากการเรียนในระบบการศึกษาทุกระดับอยู่หลายประการสำคัญที่สุดคือ การเรียนในระบบเรียนแต่ทฤษฎีในห้องสารสนเทศในการเรียนเป็นแบบที่ถูกสั่งมา แต่การเรียนรู้และการศึกษาของชุมชนจะไม่แยกเป็นในระบบ นอกกรอบ หรือตามอัธยาศัย แม้ว่าทางราชการจะแยกและนำไปเป็นกรอบในการจัดการศึกษา ชาวบ้านและชุมชนมักมีคำถามหลักเพียงประการเดียวคือ เรียนแล้วพึ่งตนเองได้หรือไม่ แต่ทางราชการมักไม่คำนึงถึงประเด็นนี้ หากมองปัญหาที่ว่า สิ่งที่ชุมชนต้องการเรียนคืออะไร แล้วศึกษาจากทฤษฎีภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน จากความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนผู้ที่แท้จริงในท้องถิ่น มาจัดเป็นสารสนเทศของแต่ละท้องถิ่นอย่างเป็นระบบเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน จึงจะเกิดความสำเร็จในการเรียนรู้ของชุมชนในการดำรงชีวิตอย่างแท้จริง ไม่ว่าชุมชนจะเรียนในระบบ นอกกรอบ หรือตามอัธยาศัย เท่ากับมองภาพว่า สารสนเทศท้องถิ่นมีความสำคัญและมีบทบาทต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก

ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดการเรียนรู้โดยอาศัยสารสนเทศท้องถิ่น

ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้โดยอาศัยสารสนเทศท้องถิ่น มักเกิดขึ้นเสมอจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1. ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง เพราะมีแนวคิดการดำเนินการที่ต่างคนต่างทำ เช่น กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงวัฒนธรรม
2. ขาดหน่วยงานหรือสถาบันกลางในการประสานงานระหว่างผู้ใฝ่เรียนรู้กับสารสนเทศท้องถิ่นที่มีอยู่และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมต่อเนื่อง
3. สารสนเทศท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากองค์กรชาวบ้านไม่ได้รับการยอมรับจากทางราชการ โดยมองว่าไม่สมบูรณ์และมักไม่ได้รับการเชื่อถือ
4. ค่านิยมของสังคมมักให้ความสำคัญกับมูลค่ามากกว่าคุณค่าสังคม ชุมชนอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมทำให้ขาดแคลนความเชื่อมั่นในสารสนเทศท้องถิ่นของตนพยายามทำสารสนเทศท้องถิ่นให้สอดคล้องกับทุนนิยม แม้จะผิด

เพี้ยนความจริงของชุมชนก็ตาม

5. ข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจทำให้การจัดสรรเวลาของผู้ทรงภูมิปัญญาของท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับการทำมาหากิน

6. การถ่ายทอดขาดช่วง ชุมชนไม่เห็นความสำคัญที่จะศึกษาเล่าเรียน การบันทึกเป็นไปอย่างถูกบังคับหรือมีสารสนเทศท้องถิ่นไว้เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น อาชีพการเตือนความทรงจำ โดยไม่ได้มุ่งให้เป็นมรดกตกทอดเพื่อการเรียนรู้และยังไม่มีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างจริงจัง

7. โดยปกติการศึกษาของรัฐไม่เท่าทันสถานการณ์สังคม และไม่เอื้ออำนวยต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทั้งในด้านวิธีคิด วิธีเรียนรู้ และถ่ายทอด ไม่มีการแนะนำให้ใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อมโยง

8. สังคมมวลชนทั้งของรัฐและเอกชน ขาดความรู้ความเข้าใจและไม่สนใจเผยแพร่ให้เป็นสารสนเทศท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง และภูมิปัญญาดั้งเดิมมักนำมาดัดแปลงตามความต้องการของสังคม

สารสนเทศท้องถิ่นกับการศึกษาที่ไม่มีระบบ

สารสนเทศท้องถิ่นกับการศึกษาที่ไม่มีระบบ ที่รัฐและชุมชนต้องร่วมมือกันแก้ไข ดังนี้

1. พื้นฟูสารสนเทศท้องถิ่นโดยทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าให้ชัดเจน
 2. สร้างศูนย์กลางการเรียนรู้สารสนเทศท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดให้คนในท้องถิ่นได้รับรู้
 3. ผู้นำในชุมชนต้องสนับสนุนผู้ถ่ายทอดความรู้จากผู้รู้สู่ชุมชนปฏิบัติ
 4. สนับสนุนให้รวบรวมค้นหาสารสนเทศท้องถิ่นในรูปชุมชนและการรวมกลุ่มในแต่ละชุมชน
- ผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ในสังคมควรคำนึงถึงหลัก 4 A ในการนำสารสนเทศท้องถิ่นไปใช้กับการศึกษาดังรายละเอียดดังนี้

A = Availability การรวบรวมสารสนเทศในท้องถิ่นให้พร้อมที่จะนำไปใช้ในการศึกษา

A = Accessibility ชุมชนในท้องถิ่นมีโอกาสเข้าถึงสารสนเทศท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวางเข้าถึงได้ง่าย สะดวกและเท่าเทียมกันทุกคนในชุมชน

A = Affordability ชุมชนเข้าถึงสารสนเทศท้องถิ่น
จากการศึกษาและการเรียนรู้ได้โดยเสียค่าใช้จ่ายให้น้อยที่สุด

A = Accountability ผู้นำทางการศึกษาในแต่ละ
ท้องถิ่นต้องรับผิดชอบต่อความถูกต้องของสารสนเทศท้องถิ่น เพื่อ
ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนของชุมชนและสังคมให้มากที่สุด

รูปแบบการจัดการศึกษาสู่สารสนเทศท้องถิ่น

การศึกษาเพื่อการแข่งขันสู่การศึกษาแบบพึ่งพาและพึ่ง
ตนเองโดยใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นฐานราก ลดช่องว่างระหว่าง
ความรู้ที่ได้รับจากสารสนเทศท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ในสถาน
ศึกษาโดยมุ่งปรับให้สถานศึกษาเรียนรู้ร่วมกับชุมชนโดยใช้
สารสนเทศท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม การจัดการความรู้ที่มีรากฐาน
จากสารสนเทศท้องถิ่น การจัดระบบความรู้สารสนเทศท้องถิ่นที่
ชุมชนเป็นผู้สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบและเป็นระเบียบ ทำให้เหมาะ
สมกับการเรียนรู้ของชุมชน การบูรณาการกับสาขาวิชาในทุกมิติ
การศึกษาโดยใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม เช่น สมุนไพร
ใช้ชีวิตวิทยาร่วมกับแพทย์แผนไทย รวมถึงความเชื่อความศรัทธา
ในด้านมนุษย์ และสังคม สมุนไพรแต่ละชนิดเป็นภูมิปัญญาอัน
เป็นที่มาของสารสนเทศท้องถิ่นนั่นเอง

ผู้นำการศึกษาต้องปรับการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ
ชุมชน และเป็นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาสารสนเทศ
ท้องถิ่น ด้วยการคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตร เน้นให้เป็นนักปฏิบัติ รู้คุณค่าของ
สารสนเทศท้องถิ่น เน้นให้เป็นนักยุทธศาสตร์ นักวางแผนเพื่อ
ให้เกิดความมั่นคงและเป็นการรู้จักการจัดเก็บสารสนเทศท้องถิ่น
รวมถึงเน้นการใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการประกอบ
อาชีพ เป็นการบันทึกวิชาการชุมชน รู้จักการจัดการความรู้ที่เกิด

จากสารสนเทศท้องถิ่นเป็นสำคัญ เป็นการบันทึกสื่อสารสาธารณะ
เพื่อเผยแพร่สารสนเทศท้องถิ่นของชุมชน

2. ความเข้าใจในเรื่องสารสนเทศท้องถิ่น ที่มาของ
สารสนเทศท้องถิ่นในชุมชนนั้น ๆ รู้จักปรัชญาชีวิตของชาวบ้าน
ปรัชญาอันเป็นที่มาของวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น โดยการผ่าน
สารสนเทศท้องถิ่น ทั้งจะเป็นสารสนเทศท้องถิ่นของชุมชนในการ
ศึกษาค้นคว้าต่อไป

3. ความเข้าใจเป้าหมายวิถีชีวิตของสารสนเทศท้องถิ่น สร้างความเข้าใจให้ได้ในวิถีคิด
“ต่อราก” ไม่ใช่ “ต่อยอด”

4. การเปลี่ยนจุดเน้นจากการศึกษาเพื่อการแข่งขัน
สู่การศึกษาเพื่อพึ่งพาตนเอง โดยใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็น
พื้นฐาน

5. การลดช่องว่างระหว่างความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นกับ
ความรู้สมัยใหม่ในมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยต้อง
เรียนรู้ชุมชน และเรียนรู้ไปกับชุมชนโดยใช้สารสนเทศท้องถิ่น
เป็นตัวเชื่อม

6. การจัดการความรู้ที่มีรากฐานจากสารสนเทศท้องถิ่น จัดระบบ
ความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้างขึ้น

7. การใช้สารสนเทศท้องถิ่นบูรณาการกับสาขาวิชา
ในทุกสาขาวิชาที่ให้การศึกษ

8. การปรับการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพชุมชน
โดยใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน

9. ก่อรูปองค์ความรู้ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ ชาวบ้าน ชุมชนเพื่อให้เกิดองค์
ความรู้ใหม่ ที่เป็น “ภูมิปัญญาบูรณาการ” อันเป็นที่มาของ
สารสนเทศท้องถิ่น

แผนภาพที่ 4 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการสร้างระบบการเรียนรู้

แนวทางการนำคุณค่าสารสนเทศท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษา

แนวทางการนำคุณค่าสารสนเทศท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษา มีดังนี้

1. การทำความเข้าใจในเรื่องสารสนเทศท้องถิ่นกับชาวบ้านให้รู้จักความสำคัญการวางแผน การสืบทอด เพื่อเป็นรากฐานในการจัดการศึกษา
2. การเก็บและรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านในชุมชนมาเป็นสารสนเทศท้องถิ่นที่เป็นระบบและเป็นระเบียบเพื่อสะดวกแก่การเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าต่อไป
3. การศึกษาค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นและในชุมชนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นฐานของภูมิปัญญา อันเป็นที่มาของสารสนเทศท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ตลอดจนนำผลที่ได้มาส่งเสริม เผย

แพร่เพื่อนำความรู้เหล่านั้นสืบทอดต่อไป โดยใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อมโยง

4. การคืนภูมิปัญญาชาวบ้านให้กับชาวบ้านในรูปสารสนเทศท้องถิ่น จะได้เป็นการสนับสนุนยกย่องให้กำลังใจและสร้างศรัทธาให้แก่ชุมชน ชุมชนจะเกิดความรักและหวงแหนต่อการผดุงรักษาไว้

นักการศึกษาต้องคำนึงถึงสิ่งนี้เพื่อจัดการศึกษาแก่เยาวชนต่อไป

5. รัฐต้องให้ความสนใจเรื่องสารสนเทศท้องถิ่นอย่างจริงจังเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ใช้สื่อเทคโนโลยีซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งของรัฐ ตลอดจนส่งเสริมสร้างกลไกให้ทุกคนมีโอกาสและทางเลือกที่จะเข้าถึงปัจจัยและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยใช้สารสนเทศท้องถิ่นเป็นกลไกในการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดการ

ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.